

Helyet kér a rendészettudomány¹

Police Science asks space for itself

Lippai Zsolt

tanársegéd, rendőr alezredes
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
lippai.zsolt@uni-nke.hu

Sallai János

Prof. Dr. egyetemi tanár, tanszékvezető, rendőr ezredes
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
sallai.janos@uni-nke.hu

Absztrakt

Cél: A tanulmány elkészítésének célja a rendészettudomány fogalmának korszakonkénti fejlődését, a szerzők által meghatározónak ítélt gondolkodók műveinek segítségével, egyedi módon bemutatni. A rendészettudomány eredetét kutatva bizonyítani, hogy az ember egy tudományt csak akkor ismer meg teljesen, ha annak történelmét is ismeri.

Módszertan: Jelen tanulmány szerzői a rendészettudomány fejlődésének egyes korszakai megjelenítésével, közel száz darab, sokak számára talán csak kevésbé ismert, jelen korunkban is rendkívüli tudományos értékkel bíró mű feldolgozásával, azok meghatározó gondolatait állítják egymással párhuzamba.

Megállapítások: Bárhogyan is változzék vagy alakuljon a rendészet fogalmának értelmezése, az bizonyos, hogy lényegbeli állandóságot mégis változatlanul magában hordoz, ugyanis vannak a rendészetnek olyan állandó feladatai, amelyek a fogalomfejlődés minden szakaszában a „*policiális*” tevékenység tárgyát képezték és ma is rendészeti feladatként jelentkeznek, továbbá, amelyek nélkül a rendészet el sem képzelhető.

Érték: A rendészettudomány ifjú művelőinek arra kell törekedniük, hogy a felmerülő problémákat minél több szinten és perspektívából, a kellő tudományos alapossággal vizsgálják. A módszertani megközelítést olyan érdeklődő attitűdre kell alapozni, amely intézményi és egyéni szinten egyaránt meg kívánja érteni a rendészet valóságának kereteit adó társadalmi jelenségeket. Tanulmányuk ehhez nyújt segítséget.

¹ Az Innovációs és Technológiai Minisztérium Kooperatív Doktori Program Doktori Hallgatói Ösztöndíj Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Kulcsszavak: rendészet, rendészettudomány, rendészetelmélet, biztonság

Abstract

Aim: The aim of this study is to present the development of the concept of law enforcement science from one period to the next, using the works of thinkers considered by the authors to be decisive, in a unique way. To demonstrate, by exploring the origins of law enforcement science, that one can only fully understand a science if one also knows its history.

Methodology: The authors of the present study, by presenting certain periods in the development of law enforcement science, juxtapose the defining ideas of nearly one hundred works, perhaps little known to many, which are of extraordinary scientific value even today.

Findings: No matter how the concept of policing may change or evolve, it still carries with it a certain essential constancy, for there are permanent tasks of policing which have been the object of „policing” activity at every stage of its development and which are still the tasks of policing, and without which policing is unimaginable.

Value: Young law enforcement academics should strive to explore the issues at stake from as many levels and perspectives as possible, with the necessary scientific rigour. The methodological approach should be based on an inquisitive attitude that seeks to understand the social phenomena that frame the reality of policing, at both institutional and individual levels. Their study will help to achieve this.

Keywords: law enforcement, law enforcement science, law enforcement theory, security

A magyar rendészeti szakmai közéletben 1869-től, a *Közbiztonság* című szaklapban publikáltak óta, jelen van a rendészettudomány, még akkor is, ha az tudományos auditon nem került megmérettetésre. A rendészettudomány elfogadása iránti igény az 1990-es években újra felerősödött. Ebbe a folyamatba illeszkedik bele Szabó András megszólalása a Magyar Tudományos Akadémián és a Magyar Rendészettudományi Társaság megalapítása.

Szabó András akadémikus 2013. szeptember 17-én, az MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztály osztályülésén benyújtott – a rendészettudomány akkreditációjában fontos szerepet betöltő – indítványának a „*Helyet kér a rendészettudomány*” (Ülésanyag, 2003) címet adta. Előterjesztésének 5. pontjában rámutatott a „*rendőri professzió*” általános és koherens ismeretanyagának

rendelkezésre állására, amelyet rendészetnek, rendészeti tannak, a rendészet elméletének nevezett. Indítványa 10. pontjában kijelentette, hogy „*A biztonság új társadalmi körülményeink között áruvá vált*”, ugyanakkor „*A rendészetnek meg kell maradnia rendészeti-szakmai szinten. Számolnia kell viszont azzal, hogy az őrző-védő szolgálatok, a személyvédelmi testörködés olyan jelentős szolgáltatási szektorrá vált, amelynek létszámviszonyai meghaladják a rendőri állományét. A biztonsági berendezések iparága is kialakult, ezek gyártási szabványai kérdésesek, a térfigyelő berendezések működtetése pedig komoly finanszírozási és hatásköri összeütközéseket eredményezett. A vásárolt és az államilag garantált biztonság érdekütközéseket provokálhat és fokozhatja a társadalmi feszültségeket.*” (Előterjesztés, 2003). Azt a társadalmi rendet, amelyet Concha Győző szerint a jogon és a jogszolgáltatáson túl az egyesek szabad együttműködése, a javak helyes megoszlása, a felebaráti érzés, továbbá az egyesek hite, meggyőződése tartanak fenn (Concha, 1901).

Rédey Miklós alapján azonban „*téves az a közhit, amely a rendet valami nyugodt, stabil állapotnak, vagy éppen mozdulatlanságnak képzei. Ellenkezőleg. A rend egyenlő jelentőségű a zavartalan eleven élettel, az élet folytonos fejlődésével*” (Rédey, 1923). Rédeyvel egyetértve a rendészetről alkotott alapfogalmak az évszázadok során, többszörösen változtak, amíg „*arra a kérdésre, hogy mi is a rendőrség? Egyszerű a felelet: a rendőrség – a rend őre*” (Rédey, 1923) egykori axiómától mostanára eljutottunk e paradigma túlhaladottságának felismeréséhez, a mindennapjaink valóságát képező rendészeti pluralizációhoz. Érdekességként jegyezzük meg, hogy a 1909-ben kiadott Rendőri Lexikonban – amely a magánbiztonsággal kapcsolatban még egyetlen kifejezést sem tartalmazott – a rendészetről ezt olvashatjuk: „*Rendészet alatt értjük az állam belügyi igazgatásának a közrend és a közbiztonság fenntartására irányuló, kényszerítő hatalommal rendelkező tevékenységét. A rendészet tehát állami feladat. A többi igazgatási ágaktól független, és önálló. A rendőri feladatok köre az ismert hármas felosztás szerint magában foglalja a megelőzést, a megakadályozást, és a felderítést. A tételes rendőri jogon túli ezen körben kell helyet foglalnia a diszkrécionárius jognak is melynek ugyancsak sohasem szabad e határokat átlépnie*” (Rédey & Laky, 1909).

A rendészettudomány eredetét kutatva August Comte szerint „*az ember egy tudományt csak akkor ismer meg teljesen, ha történelmét ismeri*” (idézi Buisson, 1960), továbbá Henri Buisson gondolatait is figyelembe véve a haladás új formái felé való törekvés során az emberiség folyamatosan szerzi meg a tökéletesebb eljárás új lehetőségeit, hogy azt az adott pillanatban a régi eljárás helyébe léptesse. A haladás azonban soha sem hirtelen lép életbe, hanem a fejlődés során lépésről-lépésre, amikor az élet, a munka és az eljárás új erői megegyeznek

és összeilleszkednek egymással. A rendészet, a rendőrség történetének kutatása esetében „*tisztán egyéni munkát nem végezhettem, ezért az igen nagyszámú hivatkozást pontosan közölhettem*” (Buisson, 1960). Így az általunk megvalósított – a jelen tanulmány keretei által erősen behatárolt terjedelmű – kutatás vizsgálati módszere „*viszahatott ismertetésemre és inkább módszeressé tette, mint csillogóvá [...] észrevéve minden lépésnél, hogy az emberiség történelme mélységes nyomot hagy a rendőrségen*” (Buisson, 1960).

Rendészettudományi előzmények

Bármint is változzék vagy alakuljon a rendészet fogalmának értelmezése – mondja ki Tóth József –, az bizonyos lényegbeli kontinuitást mégis változatlanul magában hordoz, ugyanis vannak a rendészetnek olyan immanens feladatai, amelyek a fogalomfejlődés minden szakaszában a „*policialis*” tevékenység tárgyát képezték, és ma is rendészeti feladatként jelentkeznek, továbbá, amelyek nélkül a rendészet el sem képzelhető. Ezek a közrendvédelem, a közbiztonságoltalom, a közveszély elleni védekezés. Megállapítja azt is, hogy „*az egyes korok világnézete és közszelleme irányítja az államakaratot, a jogalkotást, majd ennek révén az államakarat végrehajtását és ennek keretében a rendészetet is*” (Tóth, 1938).

Kimondhatjuk, hogy a mai rendészetfogalom hosszú történeti fejlődés eredménye, annak jelenkori értelemben vett fogalmi értelmezése a jogtörténelem önálló fejezeteként is megjeleníthető. Jelentése az ókori városállamoktól ered, amelyet – a rendészettörténet egyik legjelentősebb gondolkodója – Magyary Zoltán alapján „*a görög τριταίς város, illetve πολιτεία városi alkotmány, röviden alkotmány, kormány, szóból vezetik le*” (Magyary, 1942), ugyanakkor e fogalmak már az ókor államtanában is helyet foglaltak. A latin „*politia*” alatt egykoron az állam-alkotmányt, majd az államot értették, amely jelentéstartalmát egészen a középkorig megtartotta, de jelentései között ott találhatjuk a közrendet, közerkölcsiséget, értve ez alatt a jól rendezett közállapotokat. A Polizey (ma: Polizeil) fogalma a 15. századi Franciaországból mint „*ius politatie*” vonult be a német jogba. Az 1495-ös wormsi birodalmi gyűlés határozataiban pedig már szintén fellelhetjük a „*Polizey*”, vagy „*Pollucey*” megjelöléseket, melyek a biztonsági rendészet kezdeti, tartalmi alapjait mutatják. A rendészet korabeli értelmezése mint a polgári rend és a közállapotok jó rendje jelenik meg – az akkor még közigazgatási jog nélküli – jogéletben, ami megmutatkozik az 1530-as augsburgi birodalmi gyűlés első birodalmi rendőri szabályrendeletének uszora, fegyverviselés, istenkáromlás, házasságtörés, koldusok és munkakerülők,

cigányok, vándorlók, énekesek és kintornások ügyeire vonatkozó tartalmában is (Tóth, 1938). A tendenciát erősítendő, az ezt követően kiadott rendőrségi szabályrendelet szerint „a korabeli német Polizei szót a 16. századi birodalmi és területi hatósági szabályrendeletek (Polizeiordnungen) nagyon konkrét és pontos meghatározott értelemben használták. Bár a szónak nem volt egységes írásmódja, állandósult jelentése a közrend és a közjó állapotának fenntartására utalt” (Bjørge, Romero, Kwanten, Mawby & Pagon, 2007).

A rendőr kifejezés hazánkban először Fogarasi János diák-magyar-műszó könyvében, (köz)rendészet szavunk 1862-ben Karvasy Ágoston könyvében, majd annak első szótári alakja 1870-ben Czukor-Fogarasi kiadásában „a rend – ész, főnév. Újabb alkotású szó. Az idegen „Polizei” – mint tudomány, vagyis mint rendőrségi ismeretek értelmében” (Czukor & Fogarasi, 1870) tartalommal látott napvilágot. 1869-ben adták ki a *Közbiztonság* (rendészet elméleti és tapasztalati ismereteket közlő heti szakközlöny) című első rendészeti szaklapot (Szöllősy, 1927), amelynek szerkesztője Forester József már annak vezércikkében lényegesnek tartotta kiemelni, hogy „bármily rendszerre is alapításuk a rendőrség újjászervezése, ez csak akkor fog megfelelni hivatásának, ha a rendészeti közegek a rendészeti tudományban elméletileg is kiképeztetnek” (Közbiztonság, 1870). Vélhetően ekkor használták első alkalommal magyarul a rendészettudomány kifejezést (Sallai, 2019).

Az ókori államoktól kiindulva azonban még hosszú időnek kellett eltelnie a rendészet, a rendészettudomány szavaink kialakulásához, azok 1794-es *Allgemeines Landrechtben*² (Porosz Általános Törvénykönyv) történő megfogalmazásukig. A hazai és európai rendészeti kutatók által mai napig elfogadható rendészetfogalom szerint „a rendészet feladata, a köznyugalom, a közbiztonság és a közrend biztosítása, továbbá a közönséget és annak egyes tagjait fenyegető veszélyek elhárítása érdekében a szükséges intézkedések megtétele” (AL 10. §). Tehát a rendészet nem más mint veszélyelhárítás, a közrend, közbiztonság fenntartása, melynek – írásban nem dokumentált – gyökerei jó eséllyel az őskorig vezethetők vissza. Írásos emlékekkel alátámasztva követhetjük viszont végig az ősközösségi társadalmak felbomlását követő falvak, települések, városok, államok kialakulását, amelyek objektív velejárója lett a biztonság megteremtésének magától értetődő igénye. Természetszerűleg a veszélyek formái és az elhárításukra tett intézkedések köre is dinamikusan változott az évszázadok során, gondolva itt például az Egyiptomban négy évezreddel ezelőtti oltóvedrek

2 *Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten (ALR)* a fölvilágosult abszolútizmus eredményeképp jött létre. A kodifikációs munkálatok a relatív természetjogra támaszkodnak. Magánjogi és közjogi-közigazgatási joganyagot is átfogó kódex (1794).

készenlétben tartására, a templomok környékén történő tűzgyújtás tilalmára, a kínai „tűzrendőrök”-re, vagy a tűzoltó szervezetek intézményesítésére (Szilágyi, 1960). Az ókori államokban kiemelt figyelmet fordítottak a szeméttárolás, -szállítás, a járványok vagy akár a prostitúció problémakörének aedilisek általi kezelése (Buisson, 1958).

Egyiptomi kőtáblákba vésett hieroglifákban fennmaradt írott törvények alapján „nagy gonddal és éberséggel létrehozták kormányzatukban a rendőrséget és a közrendet”, továbbá hathatósan léptek fel a pénzhamisítókkal, titoksértőkkel és hitelrontókkal szemben is (Buisson, 1958). Az ókori Jeruzsálemben kialakított négy negyedben pedig a „közjavak rendőri gondozásával két tisztviselőt bíztak meg” (Buisson, 1958) a közerkölcs, a zsidó nép magatartásának szigorú felügyeletére. A már említett terjedelmi korlátok okán továbbra is csak címszavakban van lehetőségünk – a teljesség igénye nélkül – megemlíteni például Ulpianus prostitúcióval kapcsolatos rendelkezéseit (Bíró, 1934), a Róma alapítását követő 388-ban létrehozott prétori hivatal intézményét (Buisson, 1958), III. Uzertezen fáraó i. e. 19. századi rendelkezéseit (Kondér, 1938), Hammurapi törvényoszlopát (Erdélyi Múzeum, 1911), illetőleg államalapító Szent István királyunk törvényeit. De ugyanezen körbe soroljuk a Werbőczy Tripartitumot (URL1), I. Edward angol király szervezett rendőrhatóságról szóló 1285-ös törvényét (Zsoldos, 1934), az 1514-es Dózsa féle parasztfelkelést követő törvénykezést (1514. évi XXXIII. törvénycikk), Lőcse város 17. század végi rendőri szabályzatát (Demkó, 1880), Huszt városához köthető 1719-es, első közlekedési rendszabály (Kállay, 1986) meghozatalát, vagy az Esterházy Miklós nádor által 1640-ben kiadott 321 pontos instrukciót is (URL2).

A modern európai rendészet fejlődése

A modern rendészet bölcsőjének tekintett Franciaország állami rendőrségét 1667-be hozták létre. A párizsi modell alapvető mintaként szolgált a német és osztrák területek rendészeti fejlődéséhez³, amelyek hatása hazánkban is megjelent. Ennek egyik felettébb egyszerű indokaként szolgált, hogy a Bécsi Egyetemen tanító Lorenz von Stein előadásait számos magyar hallgató is felvette, ezáltal Stein szellemisége a rendészettel, rendészettudománnyal foglalkozó 19. század végi és a 20. századi magyar művekben egyaránt jelentkezett (Sallai, 2019). Ezért a továbbiakban a francia, német és az osztrák modern rendészet kialakulását elemezzük.

3 Lorenz von Stein fő művében is (amely az államigazgatás és rendészet témakörében úttörő munkának számít) a francia Nicolas Delamare és Alexandre-François Vivien, valamint Buchez forrásokra hivatkozik.

Az ókori római birodalom utáni rendet a középkori uralkodók a „rendőrállam” szellemiségében kívánták fenntartani, amelyet érintően kiemeljük Nagy Károly 797-ben (tárgyalások rendje), 801-ben (grófi ítéletkezésre utasítás) és 803-ban kiadott igazságszolgáltatási rendeleteit, melynek során azt földesúri, egyházi, községi, királyi, valamint hűbéri, egyházi és községi bíróságokra osztotta fel. III. Henrik 1586-ban határozta meg a biztosok ügyköreit, majd 1672-ben került kiadásra az „*Amboise rendelet*”, amelyben a rendes bíróságokat – Párizs és a 12 vidéki parlamenti város kivételével – elzárták a rendőrségtől. Egy 1664-es forrás szerint „*Párizs vidékén éjjel-nappal lopnak, gyilkolnak, elérkeztünk a századok söpredékéhez*”, ezért 1664-ben XIV. Lajos a napkirály – Seguiert vezetésével – bizottságot bízott meg a párizsi rendőrség megreformálására. A tett intézkedések során javult a közbiztonság, lámpákkal világították meg az utcákat, és Párizs „*főkapitánya*” 1671-es Colbertnek írt levelében megállapította, hogy a rendet könnyebb fenntartani, mint annak megzavarását követően helyreállítani (Buisson, 1958).

Az 1674-ben kettészelt párizsi rendőrhivatalt ismét egyesítették „*tekintve, hogy a rendőrség, amelynek fő feladata a lakosok biztonságának, nyugalmanak, létfenntartásának és kényelmének megőrzése, s ennek Párizs egész kiterjedésében általánosnak és egyformának kell lennie.*” (Buisson, 1958). Ezt La Reynie rendőrfőnök által a rendőri létszám megnövelése, a zsinványnegyedek és játékbárlangok felszámolása, a prostitúcióval szembeni számos intézkedés és a politikai rendőrség súlyának megnövekedése követte (Buisson, 1958). Az 1677-es párizsi rendőrség bíróságtól elválasztott hatáskörének gyakorlása szolgált mintául a francia közösségi rendészet és más nyugat-európai állam rendőrségének létrehozásához (Sallai, 2019). Ugyanitt érezzük fontosnak megemlíteni Nicolas Delamare rendészetről írt „*Traité de la Police*” – a rendészettörténet első mérföldkövének és Karvasy Ágoston által a legrégebbi közrendészeti alkotásnak tekintett – című könyvét, amelyben rámutat „*a police mindennel köteles foglalkozni, ami az emberek boldogságával összefügg*” (Jaschke et al., 2007).

A francia forradalom hatására bekövetkezett változások során Fouche fogalmazta meg a rendőrség feladatát, amely „*a közrend megőrzése, valamint az, hogy ébren őrködjék az állam és egyén biztonsága felett, a rendőrség különböző eljárási módjaiban csak az igazságot tarthatja szem előtt, a rendőrség az igazság fáklyája, de nem pallosa*” (Sallai, 2015). Napóleon szerint pedig a szenvedély nélkül vezetett rendőrség működésének, művészetének alapvetése hogy „*ne vegyük észre azt, amit nem érdemes meglátni*” (Buisson, 1958). Az ezt követő rendszerek során az államrendőrség csak lassan alakult ki, amellyel

kapcsolatban az 1852-es, a belügyminiszter hatáskörét kijelölő miniszterelnöki rendelet, illetőleg Alexandre-François Vivien „*Études administratif*” című rendészeti kérdésekkel foglalkozó 19. század derekán kiadott közigazgatási munkáját említjük meg.

Porosz (német) rendészet

A mai Németország középkori kishercegségei, királyságai közül Poroszország jelentősége emelhető ki. Ennek kapcsán kiemeljük az 1530-as augsburgi birodalmi gyűlés által kiadott birodalmi rendőri szabályrendeletet, az 1794-ben megjelent Allgemeine Landrechtet, a 17–18. századi poroszhoz vasúti és bányarendészet, folyamhajózási és kikötőrendészet, illetőleg a gát és erdőrendészet önálló rendőrségeit. A Nagy Frigyeshez köthető titkosszolgálati intézményt, valamint az Immanuel Kant által a 18–19. században szűkített rendészetfogalmat, amely szerint „szemléletében már csak a közbiztonságot szolgáló jogintézmény, melynek a közbiztonságon kívül legfeljebb a közérkölcstiséget kell oltalmaznia, de csak a ház küszöbéig” (Tóth, 1938). Részben a német területek rendészeti elgondolásainak sokszínűségének köszönhetően a 19. század elejére jól megfigyelhető a jóléti gondoskodó állam rendészetfogalmának kiüresedése, a tevékenység közveszélyelhárításra korlátozódása. A német területek lakossága alattvalóból polgárrá vált, ami egyenes útként szolgált az állampolgári léthez (Sallai, 2019).

Kiemelkedően fontosnak tartjuk elemezni Robert von Mohl három kötetben publikált „*Polizeiwissenschaft nach den Grundsätzen des Rechtsstaates*” és a Löw Tóbiás fordításában 1859-ben magyarul is megjelent „*Encyclopaedie der Staatswissenschaften*” munkáját. Esetében „*a Polizei-tevékenység arra szolgált, hogy minden akadályt elhárítson az egyén szabad kibontakozásának útjából [...] Szerinte mindaz, amit az egyének és az általuk képezett csoportok nem tudnak megtenni önmagukért, a Polizei jogszerű tevékenységének körébe tartozik, és mindaz, amit az egyének és csoportjaik képesek önállóan megtenni, kívül esik a Polizei jogos fellépésének határain. Mohl váltig állította, hogy a Polizei fogalmát a biztonsági funkciók kizárásával e jóléti tevékenység számára kell fenntartani*” (Mohl, 1859).

Lorenz von Stein munkásságát méltatva jelöljük a Kautz Gusztáv (Kautz, 1871) által anyanyelvünkre lefordított, és honi vonatkozási ismeretekkel kiegészített fő művét „*a hétkötetes Verwaltungslehre, melyben közigazgatási tanait foglalta össze, a mai napig is a közigazgatás-tudományok egy megbecsült alapmunkája. Gyakorlatilag a modern (Policeywissenschaft-korszak utáni) közigazgatás-tudomány megalapozása. Lényege egyszerre rejlik a műben lefektetett elvi tételekben, valamint abban, hogy a közigazgatás egész rendszerét*

bemutatta” (Koi, 2013). Stein munkásságával, megállapításaival örökre beírta nevét az igazgatás és a rendészet legnagyobbjainak sorába, rendészeti mérföldkőként hangsúlyozva azt, hogy a rendészet csupán közigazgatási fogalom és nem öncélú jogintézmény.

Osztrák rendészet

A majd egy évezredes és Európában hosszú ideig rendőrállamnak jelölt nyugati szomszédunk rendfenntartásának első írásos forrásai 1221-ig nyúlnak vissza, amikor VI. Lipót herceg Wien városának városjogot adományozott. 28 pontja alapján „*a város legbölcsebb 24 polgárai kötelezzék magukat esküvel arra, hogy mindent, amit a kereskedelem és becsület érdeke megkíván, el fognak rendelni, és hogy gyakran fognak tanácskozni. Elrendelték tehát, hogy a város négy részre osztassék és belterületén éjjel-nappal polgárok őrködjenek*” (Tisza, 1925). 1551-ben a város falait éjjel-nappal vigyázó őrséget hoztak létre, amiből létrejött a „*Városi gárda, amely 1741-ig tevékenykedett*” (Handler, 2009). Ferdinánd császár 1542-es „*Rendőri szabályrendelet*”-ében megfogalmazott szigorú szabályozása pedig a mai napig hasznos tanulsággal szolgálhat (Rend, 1921). Továbbá a 17. századi Alsó-Ausztria kormányzata fegyveres, egyenruhás „*zaj-őrséget*” (Handler, 2009) állított fel, akik katonának tartva magukat, leginkább rendfenntartónak voltak nevezhetők.

Az igazi rendőrségi reformokat Mária Terézia – párizsi mintára meghozott – intézkedései jelentették az 1751-es vidéki biztonsági szervezetek, az 1753-as bécsi rendőri hivatal megalakításával, majd az 1775-ös bécsi őrség újjáalakításával (Handler, 2009). Ferenc József császár parancsára – az 1848-as forradalom és bécsi zavargások következményeként – 1869-ben sor került a szövetségi biztonsági őrség testületének felállítására (Balázs, 2007). Az 1862-es birodalmi községi törvény felhatalmazása alapján pedig létrejöttek a közösségi rendőrségek, melyeket a 20. század hajnalán rendészeti jogosítványokkal láttak el (Sallai, 2019). Ezek mellett kell még említenünk a bécsi és grazi rendőrhatóság, továbbá a bécsújhelyi rendőrbiztosság és az államrendőrség rendészeti tevékenységét is.

Joseph von Sonnenfels osztrák politikus, egyetemi tanár, publicista, színházi kritikus, államtudós szerint a „*tudományok a nap, amelynek tiszta fényénél egy nemzet saját helyzetét világosabban szemlélni képes*” (Sonnenfels, 1771). Meghatározó hatása az 1769 és 1776 között három kötetes „*Grundsätze der Polizey, Handlung und Finanz*” (Sonnenfels, 1769–1776), a rendészettel és belső igazgatással kapcsolatos „*Handbuch der inneren Staatsverwaltung*” (Sonnenfels, 1798) alkotása, a „*Sonnenfels Grundsätze der Polizey, Handlung und Finanz*”

kameralisztika anyaga, valamint a „*Policeywissenschaft*” című kiadványa, amely a magyarországi rendészet művelésének elindításához nyújtott meghatározó alapot (a *Policeywissenschaft* szó szerinti fordítása rendészettudományt jelent, annak 18. századi közigazgatás jelentéstartalmával).

További szemelvények a rendészet történetéből

Friedrich Ratzel véleménye szerint „*az állam egy marék talaj, egy marék vér és a kettő együttélését biztosító és fenntartó szervezet*” (Ratzel, 1897). Ezek szerint nem más, mint az állami főhatalom gyakorlásának földrajzi területe, illetőleg a hatalmat gyakorló szervezet és az ott élő emberek közössége. A Rendészettudományi Szaklexikon alapján „*egy földrajzi terület feletti legfőbb hatalommal bíró politikai egyesülés, amely magában foglalja azt az intézményrendszert, amellyel kormányozza területének társadalmát, és amellyel birtokolja a törvénykezés jogkörét*” (Boda, 2019). Az állam egyik alapfeladata a rend mint nélkülözhetetlen emberi igény biztosítása, azon – a rendészetet is létrehozó – tény, hogy az emberek rendet igényelnek (Mohl, 1866). A rendészettudomány egyik legnagyobb hazai gondolkodója Concha Győző szavaival „*a rend alatt a közfelfogás szerint több külön dolognak, lénynek, erőnek oly összefüggése értetik a melynél fogva az ily összefüggésben lévők helyöket, működésöket az egészre tekintet nélkül meg nem változtathatják*” (Concha, 1901). Tomcsányi Móric írásában viszont a rend a világ különböző alkotóelemeinek, tényezőinek elhelyezkedése, összefüggése, céljának megfelelő érvényesülése, illetőleg ezek mind „*sztatikai*”, mind „*dinamikai*” állapota (Tomcsányi, 1929), ugyanakkor Angyal Pál rendről vallott felfogásában „*a rend abszolút fogalom, vagy megvan, vagy hiányzik*” (Angyal, 1928).

A rend fogalmi eredetét tisztázva, abból kiindulva juthatunk el a közrend korabeli fogalmához, amely a „*Preußisches Polizeiverwaltungsgesetz*”, a porosz rendőrségi igazgatási törvény (1974) 14. §-ának törvényi indoklása alapján „*a közrend mindama normák foglalatát jelenti, amelyeknek érvényesítése a mindenkor uralkodó szociális és etikai felfogásoknak megfelelően az emberi együttélés elengedhetetlen előfeltételeit képezi*” (Tóth, 1936). Ennek alapján a közrend, a közbiztonság fenntartása, annak biztosítása – párhuzamot állítva napjaink rendészeti tevékenységének összetettségével – egyesekre további terhet róhat, velük szemben további igényeket támaszthat. Gondolva itt a büntetőjogilag szabályozott cselekmények elhárításán túl, az etikai és szociális felfogásba ütköző tevékenységek preventív vagy represszív elhárítás korabeli kötelmére, illetőleg jelenkorunk rendészeti sokszínűségére. Egyes értelmezésekben (Schütze, 1871)

az említett 14. §-ban, a közrend fogalmában benne foglaltatnak a polgári társadalom együttélésének íratlan szabályai, a rendészeti működés alapját képező alapvető értékszemlélet megfogalmazása. Természetesen az említett közrend-fogalom értelmezése az idő múlásával dinamikusan változott, és talán kimondhatjuk, hogy alapelemeiben állandónak tekintve, újabb és újabb tartalommal kiegészülve követte felgyorsult életünk biztonság iránti igényét, továbbá a Balogh Artúr által konstruált fogalmi meghatározás irányadó lehet napjainkra is, amely szerint „közrend az az állapot, amelyben az állam, a társadalom s az egyesek a maguk működését korlátlanul kifejtetik” (Balogh, 1910).

A veszély fogalmának elemzése

A fenyegetéstől mentes állapot tisztázása érdekében szükséges megvizsgálunk a veszély fogalmát, amely etimológiai alapon vizsgálva a német „*gefahr*”, a félelmet jelentő ősi német „*fahr*” szóból eredeztetve, azt valamely, a jelenben vagy a jövőben fenyegető bajtól való félelem képezi (Werner, 1937). Stein elmélete alapján azonban nem minden veszély jelent egyben rendészeti veszélyt is, amely „*az egyesek akarata folytán az egésznek a veszélyeztetése*” (Stein, 1865). Stein tanítása alapján a rendészet szervezett küzdelem a veszély ellen, amivel a veszélyelhárítás fogalmát helyezte a rendbiztosítás helyébe. A veszély fogalma, annak rendészeti jogi gyakorlati alkalmazása szempontjából Drewe figyelemre méltóan értékes osztályozásában az alábbi:

- absztrakt vagy potenciális veszély (az elvontan – in abstracto – élő veszély, amelynek bekövetkezése eshetőlegesen – in potentia – jelentkezhethet);
- konkrét vagy aktuális veszély (amely a valóságban – in concreto –, tényleges és cselekvően – in actu – jelentkezhethet);
- putatív veszély (ami valójában nem létezik, csupán látszat szerint való, a rendészeti orgánumok vélelmezésén alapul) (Tóth, 1965).

A veszélyelhárítás, a veszélykutatás, a veszélyforrások felderítése tehát az az elemi rendészeti feladat, ami az alapját teremti meg a rendőség számára biztosítandó „*discrecionarus*” jognak, amely pedig egyet jelent a veszély elhárításával és felszámolásával arányos mértékű, egyéni mérlegelésű fellépés lehetőségét biztosító rendőri döntéssel. Friedrichs alapján a rendészet lényege az a hármas irányú tevékenység, amely egyrészt a jelen állapotok védelmét (defensio), másrészt a jövőbeni veszélyek megelőzését (praeventio), harmadrészt pedig az elkövetett bűncselekmények üldözését (repressio) jelenti (Tóth, 1965).

A honi rendészettörténetet elemezve a 896-os honfoglalás után letelepült magyarság vonatkozásában, Szent István királyunk 1000-es államalapítását követően a vármegyék létrehozásáról és a feudalizmus sajátosságaiból fakadóan, egészen az 1867-es kiegyezésig nem beszélhetünk központi közigazgatásról. A gyeprürendszer kiépítése, a határvédelem megszervezése kezdetleges határrendészeti törekvésekre utal, ugyanakkor a korabeli királyi rendelkezések a fényűző, az idegen (Hautzinger, 2013), a vallás és a bűnügyi rendészet egyes elemeit is tartalmazták. Továbbá az is tény, hogy Magyarországot tekintve – más európai országoktól eltérően – nem fejlődött ki a feudális abszolútizmus időszakára jellemző „rendőrállam” (Ferenczy, 1905), mivel a honi rendészeti jellegű közigazgatásból alapvetően hiányzott a „jóléti rendészet”-nek nevezett tartalom. Ezáltal a honi rendészet kialakulásáról érdemben csak a 19. század második felében beszélhetünk, gondolva itt például az 1840. évi IX. törvény-cikkre, a mezei rendőrségről szóló, első rendőrségi törvényünkre.

Zsoldos Ignác „*Néhány szó a honi közbátorságról*” című művében a bűnmegelőzésről, szigorú büntetésekről, közbátorsági kártalanítási alapról és egy „*mértékletességi társaság*” létrehozásáról is írva elsőként mondja ki, rendőrség nélkül nem lehet rend az országban (Zsoldos, 1838). Míg az országos hatáskörű magyar rendőrség szervezetét érintően a rendészettudományról szóló írásos anyaggal elsők között Karvasy Ágoston „*A politikai tudományok rendszeresen előadva*” (Karvasy, 1845) című, 1845-ben írt művében találkozhatunk, amelyet követően néhány év múlva Szemere Bertalan belügyminiszter Hajnik Pálra bízta az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc miatt kísérleti fázisában megrekedt országos rendőrség létrehozását. Nem sokkal később, 1873-ban a Pest-Buda-Óbuda egyesítéséről szóló törvénnyel jön létre az állami rendőrség első megjelenési formájaként a Fővárosi Rendőrség, melyet követően még nyolc évet kellett várni 1881. április 11-ig, amikor a parlament elfogadta az első állami rendőrség jogszabályi alapjait lefektető, a fővárosi rendőrségről szóló 1881. évi XXI. törvénycikket. E törvény már pontosan rögzítette a rendőrség szervezetét és személyi állományának összetételét, amely – a főkapitány által vezetett – szervezet tisztékből, gyalog és lovas rendőrökből és szolgálkból állt (Lippai, 2022).

A Fővárosi Rendőrség kiemelt szerepe mellett nem szabad megfeledkezni azonban arról sem, hogy ezekben az évtizedekben intézményesültek a korabeli rendvédelem meghatározó testületei. Ekkor jött létre például a Magyar Királyi Pénzügyőrség (1867), a Magyar Királyi Koronaőrség (1871), illetve a Magyar Királyi Csendőrség (1881) is. A korszak rendvédelmi berendezkedésére jellemző,

hogy a rendvédelmi feladatok integrált formában jelentek meg, ez azonban – a manapság jellemző felfogással ellentétben – nem kizárólagosságot, hanem az egyes szervek feladatok mentén történő szoros együttműködését jelentette (Parádi, 2007). A legfontosabb testületek mellett a Magyar Királyság rendvédelmi szerveihez tartoztak az úgynevezett testőrségek, a büntetés-végrehajtás többlépcsőben – végül 1906-ban – intézményesült szerve, illetve a Képviselőházi Őrség is, vagyis a korszak végére mintegy kilenc rendvédelmi/rendfenntartó feladatot ellátó testület működött hazánkban. A Képviselőházi Őrséggel kapcsolatban fontos megemlíteni, hogy a testület megszüntetésére hivatalosan (de jure) soha nem került sor, eredeti rendeltetésének megfelelő működése a Képviselőház és az őrség feloszlásával (de facto) azonban mégis megszűnt (Nagy & Lippai, 2021).

Parádi József szavait idézve „*általános volt az a szemlélet, hogy a haza fegyveres szolgálata nem foglakozás, hanem hivatás, így e hivatást gyakorló személyek erkölcsi és anyagi megbecsülése ennek megfelelő volt*” (Parádi, 2010). A Magyar Királyság két világháború közötti rendvédelmi testületeire jellemző elit jelleg okán irigyelt társadalmi létet jelentett a közigazgatási apparátushoz tartozás, a biztos fizetés, orvosi, szociális- és nyugdíjellátás, elhalálozás esetén a visszamaradottakról való gondoskodás, a család és beosztás szerint megállapított lakhatás, illetőleg az ezeken belül is jobb ellátás biztosítása (Androvicz & Sallai, 2021).

Ugyanezen tényezők megléte tette lehetővé a rendvédelem állományával szemben a felvételük során és a feladatellátásukkal kapcsolatosan megállapított magasabb szintű elvárás- és követelménytámasztást. A humán tényezőkön túl, a tárgyi feltételekben is megmutatkozó elit jelleg pedig szintén jelen volt a rendvédelmi testületek eredményes feladatellátásához szükséges, korszerű technikai eszközökkel, berendezésekkel, felszerelésekkel való ellátottságban, illetőleg az elhelyezési körülményeik tekintetében is. Ezek eredményeként a korszak magas színvonalon működő magyar rendvédelmi szervezetei – a nagyfokú militarizálódásuk és bürokratizálódásuk ellenére is –, méltán vehették fel a versenyt bármely nyugat-európai ország hasonló szervezetével, azoktól semmiben el nem maradtak, az országban általánosan elfogadott közbátorság uralkodott (URL3).

A korszak bemutatását követően Karvasy Ágoston meghatározó jelentőségű rendészeti- és rendészettudomány-történeti munkássága kapcsán meg kell említenünk az 1843-as „*A közrendészeti tudomány*”, a Magyar Tudományos Akadémián 1847-ben tartott „*A nemzeti képviselőtről*” székfoglalóját, az 1843-as „*A policzia vagy is rendőrség tudomány*” munkáit, illetőleg az 1862-ben magyar nyelven megjelent „*A közrendészeti tudomány*” rendészeti tartalmú tankönyvét. Karvasy elsőként – a reformkor szellemében magyar nyelven – megfogalmazott

közrendészeti tudomány fogalma szerint „*A közrendészeti tudomány (Polizeywissenschaft) azon elveknek foglalata, melyeknek alkalmazása által az államban a fenyegetődző veszélyek és háborítások közvetlenül elháríthatnak, azoknak káros következtetései megszüntetnek vagy enyhíttetnek, és az emberek finomabb szükségletei, melyeket a magasabb műveltség kíván kielégíttetnek. A veszélyek és a háborítások, melyeknek elhárítása a közrendészeti tudomány tárgyát képezi, származhatnak vagy az emberek gonosz akaratóból, vagy azoknak vigyázatlanságából, vagy a természeti elemektől, azaz az emberi akarattól független eseményektől*” (Karvasy, 1843–1844).

Karvasy kortársaként elsőként Récsey Emil jogtudós – aki közigazgatási jogot először adott elő hazánkban a Pesti Egyetemen – munkásságát emeljük ki, az 1854–1855-ben, Heckenast Gusztáv által négy kötetben kiadott „*Közigazgatási törvénytudomány kézikönyve az ausztriai birodalmi törvényhozás jelen állása szerint különös tekintettel Magyarországra*” című munkája alapján. Ugyanitt kell beszélnünk Kautz Gyula 1862-es „*Politika és Országásztattan*” című művéről, amelyben kijelenti, a „*rendészetnek egyedül megfelelő értelmezése és felfogása nézetünk szerint tehát az: hogy azon körét jelenti az államigazgatási tevékenységnek, a melly a társadalom külső rendjének közvetlen biztosítása és megóvatására irányul*” (Kautz, 1862). További nagyszabású munkaként említendő Pauler Tivadar 1865-ben megjelent „*Jog és államtudományok encyclopediája*”, melyben a társadalmi rendet fenyegető veszélyek, konkrét jogsértések elhárításáról beszél. Álláspontja szerint ennek egyértelmű eleme a köz- (állami) és magánbiztonság védelme, a rendészet kiemelt feladata a polgári rend és biztonság fenntartása, megóvása, a polgári rendet veszélyeztető elemek, illetve azok következményeinek felszámolása (Pauler, 1865).

Az egységes fővárosi rendőrség megszervezéséről szóló törvény 1881-es megalkotását⁴ még ebben az évben követte – a már említett – csendőrségről szóló törvény kiadása. A csendőrség feladataként jelentkezett a „*működési területén a személy- és vagyonbiztonságot megóvni, a békét és közrendet fentartani, a büntető-törvények, a rendeletek és szabályrendeletek megszegését, a véletlenségből vagy bármily természetű mulasztásból eredhető veszélyeket és károkat lehetőleg megakadályozni, a megzavart rendet és békét helyreállítani, az ezek ellen vétőket kitudni, s megfenyítés végett az illetékes bíróságnak vagy hatóságnak feljelenteni, illetőleg átadni*” (Tc. indokolás, 1881). A fővárosi rendőrség és a csendőrség feladatait tekintve is megfigyelhetjük a Karvasy-féle rendészetfogalom

4 Mintaként a modern rendőri szervezet bölcsőjét képező és később mintaszerűleg kimagasló párizsi rendőrség példájára szervezett bécsi, illetőleg a parlamentünkben gyakran hivatkozott londoni rendőrségek szolgáltak.

lényegét, hogy a 19. század végén alakot öltő rendészet tárgya maga a „rendőrség” (Sallai, 2019). Az az örtestület és egyben közhatalosági hatóság, amely Dornind Henrik rendfenntartásról szóló megfogalmazásában „veletek és általatok, ha tetszik, nélkülötek, sőt ellenötek, ha kell” cselekedik (Dorning, 1922).

Rendészettörténet elméletének elemzése részeként emlékezünk meg Petrovics László munkásságáról is, aki „A fővárosi rendőrség szolgálati szabályzata” és „Közrendészeti tudomány és a magyar rendőri gyakorlat”, illetőleg a „Rendészeti Közlöny” szerkesztésével vívott ki rangos helyet a rendészettudomány történetében. Olvasatában „A rendőri hatalmat, valamint annak tárgyait és gyakorlatát meghatározó jogszabályok összességét közrendészetnek, a közrendészet rendszeres előadása pedig közrendészet tudományának nevezetik” (Petrovics, 1884).

Rédey Miklós a 19. század végén tűnt fel a rendészetelmélet és gyakorlatának művelésében, amelynek egyik jelentős alkotása az 1892-ben kiadásra került „Magyarország városi rendőrsége és annak újjászervezése, tekintettel a közigazgatás államosítására” című könyve. Kritikai gondolkodásmódjával, esetenként provokatív kérdéseinek feltételével számos rendészetelméleti, jobbitó szándékú kérdésre kereste a válaszokat, értve ez alatt „A rendészeti funkciók hatásai a központosításban” rendészetelméleti tanulmányát, illetőleg „A rendészeti hatalom és a kivételes állapotok” (Rendőri lapok, 1896) című anyagát. Munkásságában kiemelten foglalkozott a rendészeti képzés, a rendőrségi könyvtár, a rendészet mint önálló jogtudományi ág bevezetésével, melynek hatására a rendőrtisztviselők a rendészetet önálló főkollégiumban tanulhatták volna (Sallai, 2019).

Laky Imre és Rédey Miklós gondozásában 1903-ban jelent meg a „Rendőrségi lexikon”, amelyet 1909-ben a szintén a szerzőségükkel kiadott „Rendőrségi lexikon” mint a „közrendészeti és büntetőjogi tudnivalók betűrendes kézikönyve”, 1240 oldalas kiadványként követett. Az idők próbáját kiálló lexikon a mai napig használható egyaránt a közigazgatási és a büntetőjogi szakma képviselői számára is. Rédey 1916-ban napvilágot látott könyve „A rendőri szolgálat vezérfonala” hitvallása „Rendőrnek nem születik senki, azt nevelni kell!”, a jó rendőrnek mindek előtt kifogástalan embernek kell lennie és a kitüntető címet ki kell érdemelnie (Rédey, 1916). Könyvét a jó rendőr – Laufer Ferenc hanai ügyészről átvett és aktualizált – tízparancsolatával zárta. További jelentős műve az 1923-as, a rendőrség államosítása után három évvel kiadott „Bevezetés a magyar rendőri jog alaptanaiba” címet viseli.

Concha Győző – akinek rendészeti munkássága akár egy önálló dolgozat elkészítését is megérdemelné –, akadémiai székfoglalóját 1901-ben „A rendőrség természete és állása szabad államban” címmel tartotta meg. A jelenkori

rendészettudományban ma is jelen lévő gondolatait idézve, nincs a társadalomban még egy olyan vitatott kérdés, melyre vonatkozólag a tudományban és a gyakorlati életben annyira eltérne a vélemény, mint a rendőrség gyakorlati működése. Concha alapján „*az állam és társadalom rendje együtt alkotják a közrendet*”, illetőleg a közrendet „*a nemzeti összlet, és az egyéni társadalmilét, tényezőinek összeműködése s a különböző javaknak e tényezők közötti megosztása és általuk való élvezése alkotja*” (Concha, 1901). Fő műveként a „*Politika*” (Concha, 1906) említhető, amellyel 1894-ben elnyerte az MTA nagyjutalmát.

Rendészet az első világháborút követően

Az első világháborút megelőző időszak magyar kormányzata jó érzékkel ismerte fel, hogy – a közrend, a közbiztonság fenntartása érdekében – ki kell egészítenie a rendőrség létszámát, illetőleg ideiglenes rendőri szervezeteket kell létrehoznia. A történelmi idők készítésére szükség volt egy olyan fegyveres testületre, mely nem képezte a központi hatalom részét, de kontroll alatt tevékenykedett, így 1914. szeptember 14-én a belügyminiszter rendeletet adott ki polgári őrségek megszervezéséről. Az ország egész területén egységes szervezeti és eljárási szabályzat alapján a polgári őrség – hatósági jogkör nélküli – feladata a polgárok és vagyonuk, ezáltal közvetve az állam, rendőrhatóság utasításai szerinti védelme volt. Intézkedéseiknek meg kellett felelniük a törvénynek, a szabályzatnak és a kapott utasításoknak, karhatalmi intézkedést pedig csak sürgős esetben, a rendőrhatóság intézkedéséig tehettek meg (Öry, 1993).

Az első világháború elvesztését követően a forradalom időszakában a csendőrség és a rendőrség mellett – a katonai erőkon túl – további rendészeti jellegű testületek jöttek létre, gondolva itt például a népőrségre vagy a védőrségre (Parádi, 1999). A teljesség igényére tekintettel – bár a jelenlegi tanulmánynak szervesen nem témája – meg kell említenünk a rövid életű Vörös Őrséget, az úgynevezett állambiztonsági megbízottak szervezetét, illetőleg a későbbiekben létrejött Munkásőrséget vagy a Nemzeti Munkavédelmi Szervezetet, melynek feladata „*minden államellenes cselekedet megakadályozása, esetleges sztrájkok alkalmával a fontosabb üzemek üzemben tartása és aktív közreműködésükkel azok biztosítása*” volt (Keserű, 1994).

A továbbiakban indokolt lenne részletesen írunk az 1905-ben felállított határőrségről, a Fiumei Rendőrségről, az 1907. december 17-én, Budapesten létrejött Magyarországi Rendőrtisztviselők Országos Egyesületéről, az 5047/1919. számú – a magyar rendőrséget államosító – kormányrendeletéről, vagy az 1921. március 1-én megalakult Magyar Királyi Folyamőrségről. A teljesség igénye nélkül kell kiemelnünk Nagy Valér, Pavlik Ferenc, Laky Imre, Dorning Henrik,

Tomcsányi Móric, Tóth József, Magyary Zoltán, Bulbuk Emil, Vásárhelyi Gyula, Rédey Miklós napjainkig is meghatározó rendészetelméleti tevékenységét. Illetőleg olyan rendészeti és bűnügyi tárgyú folyóiratokat, mint a Csendőrségi Lapok, Detektív Krónika, Detektív, Közbiztonság, Magyar Detektív, Magyar Rendőr, A Rend, Rendőr, A rendőrkutya, Rendőrségi Lapok vagy a Rendőrségi Szemle. Továbbá nem kerülhetjük meg Tomcsányi 1928. október 15-i „*Rendészet-közigazgatás-bírói jogvédelem*” (Tomcsányi, 1929) elnevezésű akadémiai székfoglalóját, amelynek kiinduló tétele a rend, amely lehet statikus vagy dinamikus is. Véleménye alapján a közrend alatt az állami és a társadalmi rendet értve azt nem azonosította a jogrenddel. Ugyanakkor azt is egyértelműnek értékelte, hogy a rendőri tevékenység a közigazgatás része (Tomcsányi, 1929), míg „*a rend a természeti, társadalmi és az államiélet tárgyi és személyi elemeinek, tényezőinek valamiféle belső szükségességéből, indokoltságból folyó elhelyezkedése, összefüggése, kapcsolata, s ez összefüggés céljának megfelelő érvényesülése, életfolyamata*” (Pati & Koi, 2017). Továbbá elengedhetetlennek tartjuk Magyary Zoltán 1942-es fő művében a „*Magyar Közigazgatás*”-ban a rendészetéről írtak hivatkozását. „*Rendészetben a közrendnek az egyesek által való megzavarása elleni védekezést értik. A rendészet a közigazgatásnak egyik ága, amelynek hatásköre a közigazgatás minden más ágába belenyúlik, ezért tartozik az általános igazgatáshoz, de célja határozottan körül van írva: az általános nyugalom, biztonság és a rend biztosítása. A rendészet nem pozitív, hanem védő, elhárító tevékenység. Ebben is különbözik a szakirányú közigazgatástól, amelynek pozitív feladatai vannak*” (Magyary, 1942).

A második világháború rendészetével kapcsolatosan a magyar hadipotenciál felfuttatását célzó „*győri programot*”, a trianoni békediktátum által jelölt „*rejtes időszakát*” követő háborús készülődést, a 3430/1944. számú ME rendelettel felállított Nemzetőrséget jelöljük. Rendészeti érdekességként említjük meg az 1941. július 06-i, a közúti közlekedésre vonatkozó „*jobbira hajts*” rendelkezés bevezetését.

Rendészet a második világháborút követően

Hazánk szovjet ellenőrzésű területén már a második világháború (Kovács, 2005) ideje alatt a politikai élet beindítását célzó ideiglenes kormány felállítására került sor, amelynek egyik első, 1944. decemberi döntése alapján a csendőrség feloszlására és államrendőrség létrehozására került sor. „*A m. kir. Csendőrség a múlt népellenes kormányait feltétlen engedelmességgel kiszolgált, a magyar demokratikus mozgalmakat kíméletlen eszközökkel megsemmisíteni törekedett és a magyar parasztság és a magyar munkásság ellen megszámlálhatatlan*

erőszakosságot követett el, ezért a magyar nép egységes ítéletének végrehajtásaképpen, az Ideiglenes Nemzeti Kormány megállapítja a csendőrségnek, mint testületnek a felelősségét és intézményét megszünteti, szervezetét feloszlatja” (1-690/1945. ME rendelet).

Az 1945-ben újjászervezett közigazgatás alapjai ugyanakkor továbbra is a két világháború között kidolgozott elveken nyugodtak, gondolva itt például a „*Közigazgatási Alapelvek*” című útmutatóra, amely szerint a „*közigazgatás az állami szervek törvényes akaratot megvalósító tevékenysége, amely szerves része az államigazgatásnak.*” A rendészet elemeként értve a közrendészetet, a „*közrendészeti igazgatást*” és az igazgatásrendészetet mint a személyek magatartásának szabályozását (Katona, 2006). Az államrendőrség keretein belül 1946-ban létrejött Államvédelmi Osztály (a továbbiakban: ÁVO) napi parancsok útján irányított és a rendőrségtől elkülönítve kezelt állománya feladatait pedig külön rendeletben szabályozták.

A világháborút követő időszak súlyos problémái közül a nagyszámú kényszer-migrációs folyamatok részeként kell megemlíteni például a szlovák-magyar lakosságcserét, a svábok kitelepítését, a munkaszolgálatos tömegek, a hadifoglyok, hazatelepülők, menekültek szállítását, vagy akár a zsidó nemzetiségűek Palesztinába irányuló exodusát (a BM-nek a SZEB-hez 1947-ben küldött jelentése alapján nyugatról több mint 300 ezer fő tért vissza) (Fórizs, 2014). Hazánknak a háborút követő rendkívül kedvezőtlen nemzetközi viszonyok mellett a nyilvántartások hiányával, a személyi okmányok esetében fennálló kuszasággal, pénztelenséggel, a győztes országok szankcióival, a győztes hatalom katonáinak garázdaságával és fosztogatásaival, valamint a háború után kint lévő – sok esetben bűnözői kezekbe került – fegyverek akadozó beszolgáltatásával is szembesülni kellett (Fórizs, 2016).

A rendőrségi kiképzési kiadványokból, tankönyvekből eltűnt Pavlik, Laky, Rédey, Nagy Valér rendészeti gondolatai hiányában érdekességként említjük meg az egykori, 1948-as köztársaság „*békebeli*” R I-2-es – stílusát, jellegét, nyelvezetét tekintve a két világháború közötti időszak rendészeti hangulatát idéző – rendőrségi szabályzatot (R-2, 1948).

A bipoláris világrendszer egyik szimbólumaként 1948-ban leereszkedő vasfüggöny, a határövezet kialakítása, az aknamezők telepítése és felszedése, valamint a két kilométeres határsáv létrehozásával egyidejűleg a szovjet mintára militarizálódott rendőrség és határőrség polgári jellege – az ÁVH 1950. január 1-jei létrehozásával erősítve – végképp elenyészett.

A rendészet szempontjából meghatározó, a 1955. évi 17. számú törvényerejű rendeletet (a továbbiakban: tvr.) követően – a korabeli rendőrségi sajtó által „*Rendőrség törvényének*” nevezett – a rendőrség feladat- és hatáskörét rögzítő

és „szocialista törvényességet biztosító” 22-es tvr. kiadására került sor. A rendelet alapján „a rendőrség feladata a bűnözés elleni harc, a közrend és a közbiztonság védelme. Feladatának ellátása során a dolgozó népre, az állami, gazdasági és társadalmi szervekre támaszkodva biztosítja a társadalmi tulajdon sérthetetlenségét, védi az állampolgárok személyi és vagyoni biztonságát, biztosítja a szocialista törvényesség megtartását, ellenőrzi a közúti, vasúti és légi közlekedés rendjét, biztonságát, továbbá ellátja a Magyar Népköztársaság állampolgárait alapvető személyi okmányokkal” kimondva, hogy „a rendőrség fegyveres szervezet és a Magyar Népköztársaság Rendőrsége nevet viseli.” Az Országos Rendőr-főkapitányság irányítása alá tartozott a büntetés-végrehajtás, a légi ortalom, az iparőrség és a rendészeti igazgatás feladatkörének ellátása. A Belügyminisztérium alá helyezett ÁVH feladata pedig „a szocialista rend védelme az imperialista, kapitalista hírszerzőszervek, a belső ellenséges és bűnöző elemek tevékenységével szemben” (Jobst, 2011). Az 1956-os eseményeket követő időszakban Dzerzsinszkijnek tulajdonított „mindenkiben megbízunk, de mindenkit ellenőrziünk” mondat vált meghatározóvá.

A rendészettudomány korai formálásában Magyary, Tomcsányi és Concha tézisei helyett a „szovjet tanácsadók” hatása érvényesült, kiemelve az 1869–1956-os időszakot felölelő „A magyar nyelvű kriminalisztikai szakirodalom bibliográfiája” anyaggyűjtés jelentőségét, illetőleg az 1953-ban megjelenő „Rendőrségi Szemle” folyóiratot, mint a Belügyminisztérium tudományos kiadványát, a rendészet tudományos igényességű művelését célzó újságot, amely megszüntette a bűnügyi tudományokhoz, rendőrségi témákhoz kapcsolódó misztifikumokat, a nyomozói munka titkosságának kódét (Katona, 1985).

További meghatározó jelentőségű pontként jelöljük meg a Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 0023-as szigorúan titkos parancsát, amely – a BM Kollégium 1962. április 12. döntése alapján a BM előtt álló feladatok magas szintű végrehajtása érdekében – előírta, hogy egy „olyan egységes elméleti folyóiratot kell kialakítani, amely az egész Belügyminisztériumban felmerülő elvi, politikai és szakmai kérdéseket tudományos színvonalon elemzi és magyarázza.” Ennek érdekében az 1963. január 15-től a „Rendőrségi Szemlét”, a „Büntetés-végrehajtási Szemlét” és a „Testnevelési és Sport Szemlét” megszüntette és beolvasztotta a 8–12 000 példányban, havonta megjelentetett „Belügyi Szemle” folyóiratba.

A korszellemnek megfelelően visszafogott tudományos vélemények körüli szorítás enyhülésére utal Szamel Lajos munkássága, aki szerint „rendészetben azt az államigazgatási tevékenységet értjük, amelynek feladata a közbiztonság és a közrend, valamint az állampolgárok személyes biztonságának megóvása, továbbá közreműködés a megsértett rend helyreállításában”, elkülönítve

egymástól a rendőrség és rendészet fogalmakat. Egyértelmű üttörő gondolkodóként kimondva, „*a szocialista és a polgári állam rendészete közötti lényeges különbség abban van, hogy milyen társadalmi rend védelmét látják el*” (Szamel, 1972).

Összegzés

Az eddigieket összegezve megállapíthatjuk, hogy a második világháborút követően a rendészetet érintő számos, jelentős változás ment végbe, gondolva itt a Csendőrség megszüntetésére, a Magyar Királyi Rendőrség tagjainak fokozatos eltávolítására, a szovjet mintára történő rendészeti szervei militarizálódásra, vagy a „*párt ökleként*” definiált ÁVH-ra. Az 1970-es években bekövetkező változásokig „*a szovjet büntetőjogi elvekre épülő, diszkriminatív büntetőpolitikai elvek maradéktalanul érvényesültek*” (Katona, 2006). Ugyanakkor a Helsinki Nyilatkozat hatására bekövetkezett nemzetközi élet enyhülése a rendészetben is megfigyelhető hatásokkal járt; a nyugati határszakasz aknazárát S-100 Elektromos Jelzőrendszer váltotta, a vízumrendszer eltörlésre, a „*vasfüggöny*” elbontásra került, és számos nagy nyilvánosságú, tudományos igényességű vita bontakozott ki. Szamel Lajos, Katona Géza, Szikinger István, Kántás Péter, Finszter Géza, Patyi András (Patyi, 2013) írásai nyomán megkérdőjelezhetetlen tudományos érdeklődés és igény mutatkozott meg például a rendészet kontra rendvédelem, illetőleg a rendészetfogalom tisztázása iránt is (Patyi, 2019).

A rendészet szervesen illeszkedik hazánk 19. századtól jelen lévő modernizációs, polgárosodási folyamatába. A magának egyre jelentősebb tudományos teret követelő elméleti és gyakorlati munka, a napjainkra meghatározó érvényű és bőséges szakirodalom hatására a rendészettudomány egyetemi katedrát, doktori szintű képzést kapott. Konferenciák, tudományos viták, szimpóziumok és egyéb rendezvények, szakmai és civil szervezetek, online és papír alapú publikációs platformok kínálnak lehetőséget a rendészettudományért tenni akarók, a rendészettudomány iránt érdeklődők számára. „*A rendészettudomány etablációját erősítik az EU-ban (Jaschke, 2008) és más külföldi országokban is zajló törekvések is, ezek lényege a biztonság felértékelődése folytán egy hiteles rendészettudomány létrehozása, beágyazása a tudományok rendszerébe*” (Sallai, 2015).

Felhasznált irodalom

- A IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztály ülésének anyaga. 2003. szeptember 17. Magyar Tudományos Akadémia Levéltár.
- Androvicz G. & Sallai J. (2021). A budapesti állami rendőrség tagjainak javadalmozása és illetményei 1881 és 1944 között. In Kovács I. & Frigyer L. & Tirts T. (Szerk.), *Globális kérdések – globális válaszok: rendészettudomány a hallgatók szemével* (pp. 10–12). Magyar Rendészettudományi Társaság.
- Angyal P. (1928). *A magyar büntetőjog kézikönyve. 4. kötet: Az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921. III. t-c.* Athaneum Irodalmi és Nyomdai R.-T.
- Balázs P. (2007). *Mária Terézia 1770-es egészségügyi alaprendelete.* Magyar Tudománytörténeti Intézet.
- Balogh A. (1910). *Politika.* Grill Károly Könyvkiadóvállalata.
- Bíró B. (1934). *A prostitúció.* A M. Kir. Rendőrség Országos Szaktanfolyamainak kiadványa.
- Boda J. (Főszerk.) (2019). *Rendészettudományi Szaklexikon.* Dialóg Campus.
- Buisson, H. (1958). *A rendőrség története.* Eredeti cím: „*La police Et Son Historie*” Nouvelles Editions Latines 1. rue Palatine, Paris VI.e. (1960) Belügyminisztérium, Tanulmányi és Módszertani Osztály.
- Concha Gy. (1901). *A rendőrség természete és állása szabad államban. Székfoglaló értekezés* (Olvastatott a M. Tud. Akadémia II. osztályának 1901. április 15-én tartott ülésén). Magyar Tudományos Akadémia.
- Concha Gy. (1905). *Politika.* Grill Károly Könyvkiadó Vállalata.
- Czukur G. & Fogarasi J. (1870). *Magyar nyelv szótára.* A Magyar Tudományos Akadémia megbízásából. Atheneum.
- Demkó K. (1880). Egy rendőri szabályzat a XVII. század végéről. *Századok*, 10, 829–834.
- Dorning H. (1922). *A rendőrség intézményének fejlődése.* Budapest.
- Ferenczy Á. (1905). *A politika rendszere.* Politzer.
- Fórizs S. (2016). Szovjet katonák a határőrségi jelentésekben. In Zsámbokiné Ficsovsky Á. (Szerk.), *Válogatott tanulmányok a Vám- és Pénzügyőri Tanszék fennállásának 25. évfordulója alkalmából* (pp. 34–52). Nemzeti Közszolgálati Egyetem.
- Hammurapi törvényei (1911). *Az Erdélyi Múzeum Egyesület Jog- és Társadalom-tudományi szakosztálya.* Kolozsvár.
- Handler, K. (2009). Az osztrák rendőrség. In *Európai tagországok rendőrsége I.* (pp. 55–63). Magyar Rendészettudományi Társaság – Rendőrtiszt Főiskola.
- Hautzinger Z. (2013). Az első idegenjogi törvény. In Gaál Gy. & Hautzinger Z. (Szerk.), *A modernkori magyar határrendészet százöt évé* (pp. 179–183). MRTT Határrendészeti tagozat.
- Jaschke, H-G., Bjørge, T., del Barrio Romero, F., Kwanten, C., Mawby, R. & Pagon, M. (2007). *Rendészettudomány európai megközelítése munkacsoport zárójelentése.* CEPOL.
- Jaschke, H-G. (2008). *Rendészettudomány. Egy európai megközelítés.* Cepol. https://www.cepol.europa.eu/sites/default/files/PGEAPS_summary_hungarian.pdf

- Jobst Á. (2011). *A Belügyminisztérium működésének szabályozása 1956 nyarán*. Betekintő, 1, 2.
- Kállay I. (1986). Városi rendészet a XVIII-XIX. században. *Jogtörténeti értekezések*, 15, 69–91.
- Karvasy Á. (1843-44). *A politikai tudományok rendszeresen előadva* (III. kötet). Győr.
- Karvasy Á. (1845). *A politikai tudományok rendszeresen előadva*. Győrött. kn. 90.
- Katona G. (1985). A belügyi tudományos kutatások negyven éve. *Belügyi Szemle*, 33(4), 41–49.
- Katona G. (2006). A rendészet evolúciója Magyarországon (1945-2006). *Magyar Rendészet*, 6(4), 8–17.
- Kautz G. (1871). *Az államigazgatás és igazgatási jog alapvonalai. Folytonos tekintettel angol-, francia-, és Németország törvényhozása- és irodalmára. Stein Lőrinc bécsi egyetemi tanár után, a hazai viszonyainkra és törvényhozásukra való utalásokkal. Kautz Gusztáv jogtudor hítes ügyvéd, a Győri Jogakadémia rendes tanára által*. Ráth Mór.
- Kautz Gy. (1862). *Politika, vagy Országásztan*. Heckenast Gusztáv.
- Keserű I. (1994). A rendvédelmi szervek újjászervezése és tevékenysége az első világháború és a forradalmak után, (1919–1924). *Rendvédelem-történeti füzetek*, 4(5), 83–89.
- Koi Gy. (2013). *Külföldi hatások a magyar közigazgatás-tudományban. Hazai és nemzetközi tudománytörténeti visszapillantás a kamerálisztika időszakától a Magyar-iskola koráig*. Doktori értekezés. Széchenyi István Egyetem.
- Kondér I. (1938). Térképek és rokontudományok az ókorban. *Térképészeti Közöny*, 1–2, 60.
- Kovács T. (2005). A nyilas éra politikai rendészetének felépítése. In *Kutatási füzetek 12. Ünnepi szám Ormos Mária 75. születésnapjára* (pp. 239–252). Pécsi Tudományegyetem.
- Közbiztonság, 1870. január 9. 2. sz. 1.
- Lippai Zs. (2022). A rendőrtiszthelyettes-képzés múltja és jelene. *Belügyi Szemle*, 70(4), 723–724. <http://doi.org/10.38146/BSZ.2022.4.5>
- Magyar Z. (1942). *Magyar közigazgatás*. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda.
- Mohl, R. (1859). *Die Polizeiwissenschaft nach den Grundsätzen des Rechtsstaates* I. kötet. *Tübingen*, 1832-33. 10.
- Mohl, R. (1866). *Die Polizei-wissenschaft nach den Grundsätzen des Rechtsstaates*. *Tübingen*, H. Laupp, 11.
- Nagy T. & Lippai Zs. (2021). Politikai és egyéb csatározások a Képviselőházban – a Képviselőházi Őrség megalakulása és szerepe. *Magyar Rendészet*, 21(1), 41–52. <https://doi.org/10.32577/mr.2021.1.3>
- Óry K. (1993). A rendvédelmi szervek az első világháború, az őszirózsás forradalom és a proletárdiktatúra időszakában. *Rendvédelem-történeti füzetek*, 4(5), 44–69.
- Parádi J. (1999). A rendvédelem, közigazgatás és a véderő kapcsolata a kiegyezéstől a második világháborúig. *Rendvédelem-történeti füzetek*, 10(12), 83–110.
- Parádi, J. (2010) A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme. *Rendvédelem-történeti Füzetek*, 15(21), 85–100.
- Parádi J. (2007). Integrált rendvédelem a polgári magyar államban 1867-1945. In Hautzinger Z. (Szerk.), *Tanulmányok a „Határőrség és rendőrség az integrált rendvédelemben” című tudományos konferenciáról* (pp. 71–79). Magyar Hadtudományi Társaság.

- Patyi A. & Koi Gy. (2017). „*Becsületos törekvéssel, lelkiismeretesen és szeretettel írtam.*”: Bevezető tanulmány Tomcsányi Móric közigazgatási jogtudományi alapmunkájának reprint kiadásához. In Tomcsányi M. (Szerk.), *A magyar közigazgatási jog alapintézményei* (pp. 1–22.) Dialóg Campus Kiadó.
- Patyi A. (2009). 40/A. §. A Magyar Honvédség és a Rendőrség feladatai. In Jakab A. (Szerk.), *Az Alkotmány kommentárja I-II.* (pp. 1419–1452). Századvég Kiadó.
- Patyi A. (2013). A rendészeti igazgatás és a rendészeti jog alapjai. In Lapsánszky A. (Szerk.), *Közigazgatási jog: Fejezetek szakigazgatásaink köréből I.* (pp. 135–169). CompLex Wolters Kluwer.
- Pauler T. (1865). *Jog és államtudományok encyclopaediája.* Emich Gusztáv.
- Petrovics L. (1884). *Közrendészeti tudomány és a magyar rendőri gyakorlat.* Pannónia.
- R-2. Szolgálati szabályzat a rendőrség számára (1948). A belügyminisztérium hivatalos kiadása.
- Ratzel, F. (1897). *Politische Geographie, München und Leipzig.* R. Oldenbourg.
- Rédey M. & Laky I. (Szerk.), *Rendőri Lexikon, Közrendészeti és büntetőjogi tudnivalók betűrendes kézikönyve.* „Patria” irodalmi vállalat és nyomdai részvénytársaság nyomása.
- Rédey M. (1916). *A rendőri szolgálat vezérfonala.* kn. Budapest.
- Rédey M. (1923). *Bevezetés a magyar rendőri jog aaptanaiba,* kn. Budapest.
- Rendőri lapok (1896). február. 2-3.
- Rendőri lexicon (1903). *Stephaneum.* Budapest.
- Rendőri szabályrendelet 1542-ben. A Rend 1921/7. 2.
- Sallai J. (2015). A magyar Rendészettudomány etablációja. *Belügyi Szemle*, 63(6), 5–28. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2015.6.1>
- Sallai J. (2019). *A magyar rendészet története.* Rendőrség Tudományos Tanácsa.
- Sallai J. (2022). *A rendészettudomány etablációja és akkreditációja Magyarországon.* Rendőrség Tudományos Tanácsa.
- Sallai J. (Szerk) (2015). *A magyar rendészettudomány története.* Nemzeti Közszoigálati Egyetem.
- Schütze, T. R. (1871). *Lehrbuch des deutschen Strafrechts auf Grund des Reichsstrafgesetzbuches.* Leipzig, Gebhardt.
- Szamel L. (1972). *Magyar államigazgatási jog – Különös rész.* Tankönyvkiadó.
- Szilágyi J. (1960). *A tűzrendészet fejlődés az őskortól a modern időkig.* Belügyminisztérium Országos Tűzrendészeti Parancsnoksága.
- Szót kér a rendészet!* Előterjesztés a IX. Osztály részére a rendészeti tudomány befogadására. Elhangzott: A IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztály ülésén. 2003. szeptember 17. MTA Levéltár
- Szóllósy A. (1927). *Az első rendőri szaklap.* A rend. 1927. február 19. 3.
- Tisza M. (1925). *Magyarország rendőrségének története.* Haladás nyomda.
- Tomcsányi M. (1929). *Rendészet, közigazgatás, bírói jogvédelem.* Akadémia.
- Tomcsányi M. (1929). *Rendészet, közigazgatás, bírói jogvédelem. Értekezések a philosophiai és társadalmi tudományok köréből.* Magyar Tudományos Akadémia.
- Tóth J. (1938). *A rendészetfogalom a nemzeti szocialista államban.* Szent István nyomda.

- von Sonnenfels, J. (1769–1776). *Grundsätze der Polizey*. Handlung und Finanz.
- von Sonnenfels, J. (1771). *Ueber die Liebe des Vaterlandes*. Kurzböck.
- von Sonnenfels, J. (1798). *Handbuch der inneren Staatsverwaltung mit Rücksicht auf die Umstände und Begriffe der Zeit I*. Allgemeine Einleitung – Theil der Staatspolizey.
- von, Stein, L. (1865). *Die Verwaltungslehre*. Bd. 1.
- Werner, L. (1937). *Der alte und der neue Polizeibegriff Berlin*. Diss. iur. Heidelberg, Rechts-wiswshachtliche Studien Heft.
- Zsoldos B. (1934). A rendészeti törvények angol ősei. *Jogállam: jog- és államtudományi szemle*, 4, 135–138.
- Zsoldos I. (1838). *Néhány szó a honi közbátorságról*. Pesten Tratter-Károlyi.

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: *Tripartitum Hármaskönyv (1514) 32. CZIM*. http://www.staff.u-szeged.hu/~capitul/analecta/trip_hung.htm
- URL2: *A rendvédelmi szakkifejezések múltja*. http://epa.oszk.hu/02100/02176/00002/pdf/RTF_16_056-064.pdf

Alkalmazott jogszabályok

1514. évi XXXIII. törvénycikk a gonosztevőknek meggyénkint való összeírásáról és azok büntetéséről
- 1-690/1945. ME rendelet a csendőrség feloszlásáról és az államrendőrség megszervezéséről
1881. évi III. törvénycikk indokolása a közbiztonsági szolgálat szervezéséről
- Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten
- Vom 01.06.1931 idF. d. G. Nr. 1012 vom 13. November 1974 (Amtsbl. S. 1011), magyarul: Módosítva 1931. június 1-től. azaz G. No. 1012, 1974. november 13.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

- Lippai Zs. & Sallai J. (2022). Helyet kér a rendészettudomány. *Belügyi Szemle*, 70(9), 1829–1852. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.9.6>